

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Claude Lévi-Strauss a vznik strukturální
antropologie**

Václav Kubík

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce

**Claude Lévi-Strauss a vznik strukturální
antropologie**

Václav Kubík

Vedoucí práce:

Prof. RNDr. Ivo Budil, Ph.D., DSc.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Prof. RNDr. Ivo Budilovi, Ph.D.,DSc. za trpělivost, cenné rady a systematické vedení po dobu zpracovávání bakalářské práce.

OBSAH

1	ÚVOD.....	1
2	CLAUDE LÉVI-STRAUSS.....	3
	2.1 Vznik Strukturální antropologie.....	7
	2.1.1 Strukturální analýza v jazykovědě.....	11
	2.1.2 Vztah etnologie a historie.....	15
	2.1.3 Příbuzenství a sociální organizace.....	19
	2.1.4 Mýtus.....	25
	2.1.5 Magie a Totemismus.....	28
	2.1.6 Umění.....	32
3	Závěr.....	35
4	Seznam použité literatury a pramenů.....	38
5	Resumé & SUMMARY.....	41

1 ÚVOD

V této bakalářské práci budeme na následujících stranách mapovat důležité body, jež tvoří dílo známého francouzského vědce a hlavního představitele *strukturalismu*. Claude Lévi-Strauss byl osobností, která velmi zásadním směrem určovala vývoj humanitních věd ve 20. století. Předmětem našeho zájmu je především vznik strukturální antropologie a právě dílo tohoto vědce. Vlastní rekonstrukce pak zahrne nejen antropologii, ale i několik dalších vědních oborů, které měly bezprostřední vliv na dílo Lévi-Strausse. Objasníme tedy například vzájemný vztah etnologie a historie, který je pro vlastní antropologii významný.

Pojem „*struktura*“ je úzce spjat s celou řadou humanitních věd, z něj pak vychází vlastní metodologický postup. Z čeho tedy vyvěrala strukturální antropologie Clauda Lévi-Strausse? Naše práce se zaměřuje na *strukturu jazyka*. V kontextu díla autora rozebere také *sociální organizaci, magii a umění*. Naše práce se snaží dát odpověď na následující otázky.

V čem spočívá přínos díla Lévi-Strausse? Je třeba dílo autora zapomenout a jak je to s popularitou strukturalismu v antropologických vědách dnes? Práci tvoří několik pasáží. V první části se zaměříme na posloupnost intelektuálních dějin Clauda Lévi-Strausse. V druhé pak vymezujeme vlastní pojmy „strukturalismus“ a „struktura“, dále uvedeme důvody vzniku tohoto směru v antropologii. Následně se zaměříme především na jazykovědu, ze které autorova strukturální antropologie také vycházela.

Naše práce se tedy pokusí objasnit nejen vznik strukturální antropologie, odpovědět na položené otázky, ale i představit dílo Lévi-Strausse, nastínit vzájemný vztah jednotlivých aspektů, které budou někdy elekticky sloučeny, jindy dány do vzájemné opozice. Tou nejznámější je jistě opozice kultury a přírody, která je tak typická pro dílo

tohoto francouzského vědce. Z četných kritik, které vyvolala rozsáhlá práce Lévi-Strausse, některé vybereme a zkusíme je vzhledem ke kontextu doby posoudit. Claude Lévi-Strauss se velkou měrou postaral o odhalení takzvaných skrytých struktur, které stávající antropologie nezahrnovala. V této práci se tak i částečně zaměříme na odlišnost vůči ostatním antropologickým směrům a odkryjeme vzájemnou provázanost jednotlivých aspektů společenského života.

2 CLAUDE LÉVI-STRAUSS

Claude Lévi-Strauss, se narodil 28. listopadu 1908 v Bruselu, své dětství ale prožil v umělecké atmosféře Paříže. I toto mělo zjevně vliv na jeho pozdější multioborový přesah a velmi pozitivní vliv k imaginaci. Na pařížské Sorboně studoval práva a filosofii. Intelektuálním vzorem pro něj byl Jean Jacques Rousseau (1712 - 1778), kterého později označil za „zakladatele věd o člověku.“ Tato inspirace byla zřejmá i pro Lévi-Straussova oponenta Clifforda Geertze (1926 – 2006). Ten uvádí, že Lévi-Strauss, stejně jako Rousseau, pátrá po člověku, jímž je okouzlen.¹ Filosofii přednášel na lyceích, ale jelikož ho tato věda tak trochu zklamala, využil nabídky přednášet sociologii na nově založené univerzitě v brazilském Sao Paulu. Zároveň se na konci prvního akademického roku začal věnovat terénnímu výzkumu. V Brazílii působil v letech 1935 – 1937 také Fernand Braudel, který později značně pomohl ke „smíření“ historie a strukturální antropologie.

Velkou inspirací pro Clauda Lévi-Strausse byla kniha amerického kulturního antropologa Roberta Heinricha Lowieho (1883 - 1957) *Primitive culture*² (1920), ve které se autor snažil nahradit do té doby převládající paradigma. Psal se rok 1936, kdy Lévi-Strauss poprvé studoval zdobení těla a další zvyky u Kaďuvejů.³ V dobrodružství a objevování „Nového světa“ mohl na základě finanční podpory francouzské vlády pokračovat v roce 1938, kdy prováděl terénní výzkum na severozápadě Brazílie mezi polonómádkými Ňambikwáry. V září tohoto roku se Lévi-Straus spatřil s Indiány, kteří si sami dávali jméno Mundé, v etnografické literatuře se o nich do té doby nevyskytovala žádná zmínka. Jejich charakteristické rysy popisuje následovně: „*Mluví vesele znějícím jazykem, v němž se slova končí přízvučnými slabikami*

---

¹ (Geertz s. 394)

² Lowie v této knize také kritizuje unilineární sociální determinismus

³ Jejich zvyky a život (s. 104-173) popisoval Lévi-Strauss, stejně jako tomu bylo u Ňambikwárů (s. 174-224) v knize Smutné tropy, zde také pojednává o Tupí-Kawahíbech (s. 225-262)

*zip, zep, pep, zet, tap, kat, které rytmují jejich řeč jako údery cimbálu. Tento jazyk se podobá dialektům dolního Xingú, dnes vymizelým, a také dialektům, které byly v poslední době na přítocích pravého břehu Guaporé, jejichž prameny leží velmi blízko území Mundé.*⁴ „Cestovatel“ Lévi-Strauss se za velmi krátkou dobu sedmi dní snažil zachytit i další aspekty: *„I bez znalosti jazyka a bez tlumočnicka jsem se mohl pokusit postihnout některé stránky domorodého myšlení a domorodé společnosti: složení skupiny, příbuzenské vztahy a termíny, které je označují, názvy částí těla a výrazy pro barvy, podle stupnice, kterou jsem měl vždycky s sebou. Termíny pro příbuzenské vztahy a výrazy označující části těla, barvy a tvary (například tvary vyryté na nádobách) mají často určité společné vlastnosti, takže stojí napůl mezi gramatikou a lexikem. Každá taková skupina tvoří systém a způsob, jakým různé jazyky jednotlivé vztahy uvnitř tohoto systému buďto dále rozvíjejí, nebo směšují, opravňuje k některým hypotézám: přinejmenším je možno stanovit rysy, kterými se v tomto směru určitá společnost od ostatních liší.*⁵

Z dnešního pohledu si nelze nevšimnout, jak velký význam autor přikládá jazyku. Podle mého názoru již tato cesta znamenala cíl v podobě strukturalismu. Spolu s dalšími autobiografickými zážitky byla zachycena v knize *Smutné tropy* (1955), která je především díky literárnímu talentu autora známá po celém světě. Lévi-Straussova terénní práce se však nedočkala příliš kladného ohlasu. U nás se nedávno dočkala svého druhého vydání.⁶ Jako velmi důležitý aspekt se nám jeví respekt a sympatie ke kultuře původních obyvatel Jižní Ameriky a také rostoucí skepse k filosofickému směřování „Starého světa“⁷ té doby.

Do dalšího života Lévi-Strausse však zásadně zasáhla 2. světová válka. Po návratu do Francie díky Vichistickým rasovým zákonům musel

---

⁴ (Lévi-Strauss, 1966 s. 232)

⁵ (Lévi-Strauss, 1966 s. 233)

⁶ Druhé vydání *Smutných tropů* se datuje do roku 2011, tedy 35 let po prvním

⁷ Označení Starý svět se traduje již od patnáctého století, mezi tyto kontinenty řadíme Evropu, Asii a Afriku.

vzhledem ke svým židovským předkům z Evropy uprchnout. Jak už to však v životě bývá, některé na první pohled velmi nepříjemné skutečnosti mohou být ve svých důsledcích přínosné. Claude Lévi-Strauss emigroval do New Yorku, kde dostal místo v dodnes fungující škole New School of Social Research.⁸ Tam pokračoval ve své práci, kterou nadále rozvíjel. Po válce zůstal Lévi-Strauss v USA, a to až do roku 1948. Pracoval zde jako kulturní atašé na francouzském velvyslanectví ve Washingtonu. Po svém návratu do Francie zastával řadu důležitých funkcí v institucích jako Musée de l'Homme⁹ v Paříži, pracoval zde jako prozatímní ředitel (1949 - 1950) a na École des Hautes Études pratique¹⁰, kde byl zaměstnán jako ředitel antropologického institutu (1950 - 1967). V tomto období byla strukturální antropologie na vrcholu. Samotný termín strukturalismus se v tuto dobu používal v celé řadě teorií mimo antropologie. Velká část jeho práce se také dotýkala účasti v ekologickém odrazu působení lidí. Důležité pro něj byly takzvané „barevné hodnoty“, neboli vyjádření nechuti k omezenosti a sterilitě etnik. Výsledek toho byl fakt, že se stal hrdinou pro některé moderní ekologické ideologie. V knize *Myšlení přírodních národů* (1962) dokázal oslavovat „primitivní myšlení“, což také povzbudilo obecnou francouzskou veřejnost v zájmu o exotiku. Nejen tato kniha dokázala, co se odborného výkladu týče, přispět k oslavě kulturní diversity a propagaci kulturního relativismu. S tím se ruku v ruce pojí i aktivní působení Lévi-Strausse v organizaci UNESCO. Díky vzájemné spolupráci znovu poukázal na neopodstatněnost některých představ o tom, že by některá rasa měla před jinou výraznou přednost, vznikla tak kniha *Rasa a dějiny*¹¹ (1952).

---

⁸ Univerzita The New School for Social Research byla založena roku 1919 a nejen ve své době bránila cenzuře a politickému ovlivňování univerzit. (<http://www.newschool.edu/history.aspx>)

⁹ Muzeum člověka, které bylo založeno roku 1937 (<http://www.museedelhomme.fr>)

¹⁰ Tradice této školy se datuje do 18. století (<http://www.ephe.sorbonne.fr/ecole/une-longue-histoire.html>)

¹¹ Ta měla vyzvat čtenáře především mimo akademickou obec k tolerantnosti a ke snaze o vzájemné poznávání kultur a národů.

Od roku 1959 přednášel jako profesor sociální antropologii na Collège de France. Kromě mnoha jiných ocenění získal v roce 1973 cenu Erasmus a byl členem francouzské, americké, britské, nizozemské a norské Akademie. Je pozoruhodné, že i přes obrovský respekt, a to zejména ve Francii, nemá Lévi-Strauss žádné přímé následovníky nebo studenty. Na mnoho lidí mělo a má Lévi-Straussovo myšlení obrovský vliv, namátkou třeba filosofové Foucault, nebo Derrida. Po tomto vědci byla také pojmenována relativně nedávno vytvořená sbírka domorodých umění v muzeu Quai Branly v Paříži. Nejvýznamnější část jeho prací je pak publikována v Bibliothèque de la Pléiade, což se stalo už za jeho života. Tato čest je obvykle vyhrazena jen pro mrtvé velikány, jako byl třeba Aristotelés. Claude Lévi-Strauss zemřel v Paříži 30. října 2009.

2.1 Vznik Strukturální antropologie

Před vlastním vznikem strukturalismu hrálo v antropologii důležitou úlohu hned několik jiných směrů, které se vzájemně ovlivňovaly a zároveň na sebe kriticky refletovaly. Hierarchicky předcházející směr strukturální antropologie se začal zaměřovat především na terénní výzkum, participující na funkcionální jednotě společnosti. Byl jím funkcionalismus, ze kterého posléze vyšel strukturální funkcionalismus¹².

Vlastní obor antropologie není pouze jakýmsi státem ve státě, ale spolupracuje s celou řadou nejen humanitních věd. Určující diskurz tak tradičně spoluvytváří například biologie. Lévi-Strausse však zásadněji ovlivnily postupy, které přesáhly rovinu faktických událostí jako marxismus, psychoanalýza a geologie. Právě ve dvacátých letech dvacátého století se ve Francii začínala prosazovat psychoanalytická teorie Sigmunda Freuda (1856 - 1939). Dílo tohoto vědce upozorňovalo na projevy, které můžeme označit jako prelogické a to Lévi-Strausse velmi lákalo. Sám k tomu dodává: *„přesvědčoval jsem se, že bytosti a věci si mohou uschovat své skutečné vlastnosti a podržet zároveň i zřetelné obrysy, které je navzájem ohraničují a dávají každé z nich rozumem postižitelnou strukturu¹³“*. Naopak se vymezil vůči některým trendům: *„Fenomenologie vzbuzovala můj odpor v té míře, pokud postuluje kontinuitu mezi prožívaným a reálným.“¹⁴* Nesouhlasil také s existencialismem: *„připadá mi jako pravý opak platného filosofování tím, jak vychází vstříc iluzím subjektivity¹⁵“*. Bezesporu nejvýznamnějším představitelem existencialismu byl Jean-Paul Sartre (1905 – 1980), se kterým Lévi-Strauss vstoupil do otevřeného sporu. Ten se týkal dialektického rozumu, o kterém měl Lévi-Strauss výrazně jinou představu, než Sartre. *„Úlohou*

---

¹² (Soukup, 1994 s. 23-98)

¹³ (Lévi-Strauss, 1966 s. 39)

¹⁴ (Tamtéž)

¹⁵ (Tamtéž)

*dialektického rozumu je umožnit vědám o člověku přístup k realitě.*¹⁶ Lévi-Strauss dále dodává, že Sartre „izoluje svoji společnost od společností ostatních¹⁷“. Tomuto sporu se podrobněji věnuje Ondřej Švec.¹⁸ Etnologie, kterou francouzský strukturalista navazuje na již zmiňovaného J.J.Rousseau by měla být jakousi první etapou určitého postupu, „za empirickou rozmanitostí lidských společností chce etnografická analýza postihnout invarianty, které lze někdy najít, jak to naše práce ukazuje v nejnepředvídatelnějších bodech.“¹⁹ Do tohoto souboru je tak nutno přinést i určitý řád a strukturu. K tomu nám může pomoci i níže uvedená, obecná charakteristika strukturalismu.

*Myšlení v souvislostech částí a celku a jejich vzájemné odkázanosti na sebe, jejich funkčních závislostí a napětí, řídicích samoregulací celků, myšlení dynamického přechodu jedné struktur v druhé a nepřetržité restrukturalizace struktur nižšího řádu vlivem struktur vyššího řádu v přírodě i ve společnosti, myšlení spjatosti společenských struktur s dynamickou hierarchií významů a hodnot, napětí znaku a věci, smyslu a mlčení, bytí a nicoty – to je cesta myšlení, která otevírá přístup k problémům budoucnosti v celé řadě vědních oborů.*²⁰

Na první pohled komplikovaná definice dává tušit, že vlastní strukturalismus je vědeckou metodou, kterou je v jistém slova smyslu možno aplikovat na celou řadu aspektů lidského bádání. Lévi-Straussovou strukturu můžeme chápat jako systém, ve kterém změna vztahu prvků způsobuje transformaci celého systému. Vychází ze souvislostí, které nám dávají jednotlivé části neboli znaky. Ty je pak možno komponovat do jednotlivých struktur a shlukovat je do organizací. Důležitý aspekt, který z možné definice vychází, je bezesporu i určitá schopnost kombinace a

¹⁶ Myšlení přírodních národů (Lévi-Strauss, 1996 s. 303)

¹⁷ (Tamtéž)

¹⁸ Práce Strukturální antropologie a „konec člověka“ je dostupná na stránce <http://teorievedy.flu.cas.cz/index.php/tv/article/viewArticle/24>

¹⁹ Myšlení přírodních národů (Lévi-Strauss, 1996 s. 299)

²⁰ (Chvatík, 1994 s. 7)

rekombinace jednotlivých faktorů. Ta vychází z matematiky. K otázce používání struktury v antropologii se také vyjadřuje Alfred Louis Kroeber (1876 – 1960), podle něj vlastní pojem struktury obsahuje vše, co není beztvaré.²¹ K této kritice, zpochybňující používání tohoto termínu, se Lévi-Strauss staví čelem a odůvodňuje ji již dřívějším používáním, především v rovině příbuzenství, která má své pevné místo v kontextu etnologie.

Přísně vědecké hledisko práce Clauda Lévi-Strausse bylo z velké části výsledkem kombinace dvou typů teoretických vlivů. Jednak to byl kontakt s americkou kulturní antropologií a za druhé do jeho profesního života zásadně zasáhlo seznámení s bývalým členem Pražského lingvistického kroužku²² Romanem Jakobsonem (1896 - 1982). Ten ho zasvětil do tajů strukturální lingvistiky. V jazykovědě našel Lévi-Strauss metodu, která mu umožnila uzpůsobit představu o výkladu hledání struktury lidského nevědomí a byla tak nejdůležitější subdisciplínou znamenající následný vznik strukturální antropologie. Stejný název, tedy *Strukturální antropologie* (1958), dostala i publikace, ze které v této práci nejčastěji vycházíme. Po patnácti letech se tento výbor textu dočkal svého druhého vydání.

Zrození strukturální antropologie tedy nebylo náhodné, samotný směr navazuje na celou řadu svých předchůdců a obohacuje dosud zažitá paradigmatata o nové názory. Z perspektivy dnešní doby pak můžeme zařadit i další náhled na daný směr.

„Pro francouzskou strukturální antropologii, spjatou s dílem C. Lévi-Strausse, je typická snaha odhalit pod rozmanitostí empirické skutečnosti univerzální struktury lidské aktivity.“²³

---

²¹ (Kroeber, 1948 s. 325)

²² Pražský lingvistický kroužek byl jednou z nejvlivnějších škol jazykovědného myšlení před druhou světovou válkou. Prostřednictvím svých členů jako byl Roman Jakobson a mnohých dalších, došlo k výraznému ovlivnění nejenom jazykovědců po celém světě. V říjnu roku 2011 uplynulo 80 let od první schůzky a o rok později vyšla kniha Pražský lingvistický kroužek v dokumentech. (http://www.praguelinguistics.org/cs/o_prazskem_lingvistickem_krouzku)

²³ (Soukup, 2004 s. 130)

Jak by tedy podle Lévi-Strausse měl antropolog postupovat a na co by se měl soustředit? Jedním z parametrů úspěchu je podle Lévi-Strausse objektivita. Doporučení, které se dá u strukturalisty čekat je využití jazykovědy, ta má díky dobře zvolené metodologii za úkol dosáhnout úplnosti. Dosáhnout toho podle Lévi-Strausse můžeme i díky rozčlenění jednotlivých složek na menší celky. Díky tomu můžeme vytvořit modely, které se budou snažit objevit formu společnou všem projevům společenského života. Tuto tendenci vymezil již Marcel Mauss (1872 - 1950) pojmem „sociální fakt.“ Posledním rysem výzkumu antropologa je pak podle Lévi-Strausse zjišťování významu, který se nám především v malých společenstvích může díky osobnějším vztahům ukazovat daleko lépe, než je tomu u společností „civilizovaných.“ Uvedený postup dnes spatřujeme do velké míry na poli aplikované antropologie. Její stěžejní metodou dosahující kvalitativně objektivnějších poznatků je terénní výzkum. V případě dnešního ohlédnutí do minulosti však Lévi-Strauss připomínal spíše člověka, který jak kritizoval i Clifford Geertz, byl spíše zdatným teoretikem, ale špatným etnografem. Podle něj francouzský strukturalista toužil po „*intelektuální blízkosti a fyzické vzdálenosti*.“²⁴ Při své expedici na jihu Ameriky se stal pravý opak. Lévi-Strauss obecně přiznává, že se výzkumem otevírají zajímavé perspektivy, otázkou zůstává, jak je sami antropologové naplní. Sám tedy věděl, že empirický výzkum musí být doplněn o studium obecných struktur lidského myšlení.

Vliv práce, kterou Lévi-Strauss přinesl na paškál vědy, přesáhl teoretický rámec antropologie. Velkou stopu zanechal především na poli americké kulturní antropologie, kde dílo Lévi-Strausse zapůsobilo i na představitele nové etnografie, kteří se snaží o koncepci symbolického či kognitivního systému. Ve Velké Británii se pak ke strukturalistům řadí Rodney Needham (1923 – 2006), vliv tohoto směru pak můžeme sledovat také u Marshalla Sahlins (1930).

---

²⁴ (Geertz, 2000 s. 392)

2.1.1 Strukturální analýza v jazykovědě

V jazykovědě našel Lévi-Strauss metodu, umožňující ještě více uzpůsobit představu o výkladu hledání struktury. Sám sebe pokládal za vědce, který jazykovědu možná trochu nevědomě používal již před svým působením v USA. K tomu s nadhledem dodává následující příběh: *„Matka mi říkala, že když jsem měl asi dva roky a ještě jsem neuměl číst, tvrdil jsem, že ve skutečnosti číst umím. A když se mě ptala jak to, odpověděl jsem, že když se dívám na nápisy na obchodech – například boulanger (pekař) nebo boucher (řezník), umím to přečíst, to co je na písmu z grafického hlediska očividně podobné, nemůže znamenat nic jiného, než “bou”, tu samou první slabiku slov boucher a boulanger. To je asi celá podstata strukturalistického přístupu; je to hledání invariant, nebo invariantních prvků mezi povrchními odlišnostmi.“²⁵*

Strukturální lingvistika mu tedy především usnadnila studovat různé části života. Mezi nejdůležitější struktury patří v jeho podání systém vztahů mezi jednotkami²⁶ neboli vztahy mezi prvky. Ty jsou vždy důležitější, než prvky samotné. Základem strukturální antropologie je podle Lévi-Strausse názor, že lidský mozek zpracovává systematicky organizované jednotky informace, které se kombinují a rekombinují. Vytváří tak modely, v nichž vysvětluje svět, ve kterém žijeme, a jindy naznačuje pomyslné alternativy.

Mezi osobnosti, které z naší perspektivy utvářely moderní jazykovědu, a pro pojetí oboru strukturální lingvistiky měli zásadní vliv, patří především Ferdinand de Saussur (1857 - 1913). V této části pak především vycházíme z díla *Kurz obecné lingvistiky* (1915). Určitý převrat v lingvistice a velkou inspiraci pro antropologii znamenala také teorie Edwarda Sapira (1884 – 1939) a Benjamina Lee Whorfa (1897 – 1941) o

²⁵ Mýtus a význam (Lévi-Strauss, 1996 s. 15-16)

²⁶ (De Saussure, 1996 s. 52-54)

třech částech. Podle Sapira a Whorfa pomocí jazyka myslíme, každý jazyk má své specifické vize reality a ony vize se díky konstrukci různých jazyků vzájemně liší. Neméně výraznou roli na tvorbu Lévi-Strause mělo již zmíněné setkání s Romanem Jakobsonem. Další součástí jazykovědných disciplín je tzv. fonologie, mezi jejíž významné představitele patří také Nikolaj Sergejevič Trubeckoj (1898-1938), ten pak v základní hláskové úrovni jazyka rozlišuje dvojí možný pohled: fonemický či fonologický. Jako zkoumání fonémů, tj. zvukových nositelů významu, při kterém nejde o povahu různých zvuků a artikulací jako takových, nýbrž o to, jak v daném jazyce rozlišovat mezi dvěma slovy, jsou-li nositeli významu.²⁷

Vlastní fonologie tak nejenom přináší tento vztah, ale na straně druhé dokáže dalším vědám přinášet nové perspektivy. Fonologickou metodu pak Trubeckoj klasifikuje podle vzájemných vztahů mezi jednotkami a také vzhledem k celému systému. Podle toho spatřuje Trubeckoj především jednosměrné opozice, které mají stejný základ, ten se ale u zbylých fonémů nevyskytuje. Dále je rozlišuje od vícerozměrných fonémů. Ty mají společný základ, vyskytující se u více než dvou fonémů. Opozice proporcionální pak obsahuje vztah, který se opakuje i u jiných dvojic fonémů, pak odlišuje fonémy izolované a ty se jak už název napovídá, v systému neopakují. Fonologie tedy postupuje od zkoumání vědomých jazykových jevů ke zkoumání její nevědomé infrastruktury; odmítá pojímat prvky jako nezávislé entity, a ve své analýze naopak vychází ze vztahů mezi prvky; zavádí pojem systém. Lévi-Straus k tomu dodává: *„Dnešní fonologie se neomezuje na prohlášení, že fonémy jsou vždy členy nějakého systému, ale ukazuje konkrétní fonologické systémy a ozřejmuje jejich strukturu a konečně se snaží odhalit obecné zákony*

---

²⁷ (Černý, 1996 s. 18)

*buď indukcí, nebo logickou dedukcí, což jim dodává absolutní charakter.*²⁸

V tomto ohledu pak Lévi-Strauss dokazuje možnosti, které právě ony fonémy znamenají pro výzkum příbuzenských systémů. Fonémy i příbuzenské termíny jsou prvky tvořící význam. U obou platí, že se vytvářejí na úrovni nevědomí a svého významu dosahují až za předpokladu, že je začleníme do systému. Lévi-Strauss tak vysvětluje onu tezi takto: „*jevny příbuzenství jsou v jiném řádu skutečnosti jevy stejného typu jako jevy lingvistické.*“²⁹

Při této paralele by se tedy mohlo zdát, že na úrovni slovní zásoby dokážeme definovat seznam určitých vztahů. S tím ale Lévi-Strauss zásadně nesouhlasí, jelikož na úrovni slovní zásoby většinou neexistují nutně vztahy. Fonologickou analýzu tedy v souladu s učením Lévi-Strausse nemůžeme provádět na slovech. Tento fakt platí jak v jazykovědě, tak i v sociologii jazyka. V tomto ohledu pak můžeme narazit na základní otázku, co vlastně definuje systém naší slovní zásoby? Lévi-Strauss si v tomto vypomáhá označením: Systém pojmenování. Protože jsou ale vztahy v rodině, o kterou nám jde v rámci výkladu příbuzenství, určovány i jinými skutečnostmi, zvolil Lévi-Strauss v opozici proti systému pojmenování systém postojů. Celkem lehce si vybavíme lásku, nenávisť, náklonnost či nepřátelství. Vytvoření zvolených systémů je prostředkem pro zdokonalení metodologie a zároveň poukazuje na fakt, že tabulka příbuzenských termínů nejde ruku v ruce s tabulkou rodinných postojů. Uvedený názor zaujímal i Alfred Reginald Radcliffe-Brown (1881 – 1955). Další důležitou věc, kterou Lévi-Strauss tvrdí je, že příbuzenský systém je jazykem neuniverzálním. Do značné míry tomu tak je díky kultuře, jejímž produktem je jazyk.

²⁸ (Lévi-Strauss, 2006 s. 40) Cituje v překladu Jindřicha Vacka z knihy Troubetzkoy, N.S. *La Phonologie actuelle, in Psychologie du langage*, Paříž 1933 s. 243

²⁹ (Lévi-Strauss, 2006 s. 41)

Úkolem antropologa, podle Lévi-Strausse, není vysvětlovat důvod, proč má kultura určitou formu, ale pochopit a objasnit principy organizace, které jsou základem pro její další transformaci. Ta se vyskytuje jako určitá nositelka kultury, řeší problémy, které jsou buď praktické, nebo čistě intelektuální. Celkově řečeno, pro Lévi-Strausse se důležité strukturální rysy dané kultury ukazují prostřednictvím promluvy „parole“, vlastní kultura pak pomocí jazyka „langue“. V tomto ohledu využívá Lévi-Strauss především synchronního postupu, objasňuje vztahy mezi jevy v určitém čase. Do té doby převažující diachronní přístup se snaží zjistit vztah k tomu, co předcházelo, nebo bude následovat. Francouzský strukturalista rozhodně akceptuje změny v čase, diachronii však bere jako pomocnou vědu a ukazuje, že díky ní by nebylo možné dojít k podstatě jevu. Při pohledu na proměny jazyka, které se postupem času neustále objevují jako nové promluvy a jsou generovány pomocí nástrojů, jež určitý jazyk dává k dispozici, chce díky struktuře lingvistiky pochopit principy, které onu změnu vytvářejí. Lingvistika, jak ji chápe Lévi-Strauss, je tedy odvětví spolupracující s psychologií a neurologií.

Tato spolupráce je podmíněna skutečností, že neznáme vědomě fonémy, které používáme ve svých promluvách. *„Když mluvíme, syntaktických a morfologických zákonů jazyka si nejsme vědomi.“*³⁰ Podle Lévi-Strausse tak platí pravidlo paralelního vývoje v našich myslích, který ovlivňuje vztah jazyka a kultury.

Claude Lévi-Strauss ve svých úvahách „západní“ styl myšlení příliš neoslavoval, ale snažil se ho posunout. Proti němu se v duchu poststrukturalismu postavil se svou kritikou Jacques Derrida (1930 - 2004). Jeho oponentura byla postavena především na dekonstruktivistickém základě, což je příznačně v opozici Lévi-Strausse.

---

³⁰ (Lévi-Strauss, 2006 s. 58)

2.1.2 Vztah etnologie a historie

V humanitních vědách obecně hraje svoji důležitou roli historie. Nejinak tomu je i v antropologii, i když na tento pohled nenacházejí někteří etnologové stejný názor. Hned na úvod této problematiky by ale bylo dobré vymezit samotné termíny. Začneme u etnografie, tu Lévi-Strauss definuje následovně: *„náplň etnografie spočívá v pozorování a analýze lidských skupin pojímaných v jejich jedinečnosti (z teoretických i praktických důvodů, které však nikterak nesouvisejí s povahou výzkumu, často vybíraných mezi těmi, jež se nejvíc liší od skupiny naší); toto porovnání a analýza směřují k co nejuvěrnější rekonstrukci života každé z nich.“*³¹

Oproti tomu se etnologie snaží obohatit pohled na věc díky srovnávání oněch etnografem sebraných dat. Samotný termín etnologie se pak především v anglosaských zemích přestává používat a je nahrazován označením sociální a kulturní antropologie. Sociální antropologie zkoumá instituci skrze systém představ a kulturní antropologie se věnuje technikám, které jsou ve službách společenského života.³² Vzájemný vztah mezi etnologií a historií pak autor chápe takto: *“budť jsou naše vědy spjatý s diachronickým rozměrem jevů, tj. s jejich posloupností v čase, a potom nedokáží podat jejich historii, nebo se pokoušejí pracovat metodou historikovou a časový rozměr jim uniká.”*³³

Z tohoto pohledu tak Lévi-Strauss chápe značnou propojenost těchto entit a v tomto směru není sám. Dalo by se říci, že v této

---

³¹ (Lévi-Strauss, 2006 s. 16)

³² Tamtéž

³³ (Lévi-Strauss, 2006 s. 16)

problematice navazuje na práci Franze Boase (1858 - 1942). Ten se vzájemnou provázaností zabýval a k dané problematice mimo jiné prohlásil: *“Máme-li pochopit historii, nestačí vědět, jaké věci jsou, ale musíme vědět, jak se tím, čím jsou, staly.”*³⁴ Náhled na vzájemný vztah etnologie a historie pak může být, na rozdíl od do té doby tradiční etnologie, která používala ve většině případů právě historické metody, následující: Lévi-Strauss se dívá na etnologii jako na obor, který zkoumá především ty druhé, což znamená, že badatel sám není nativním členem dané kultury.

Na historii je možné koukat v podobném světle. Jestliže totiž zkoumáme například naše předky, ale v jiném časovém horizontu, tedy sto let nazpět, nejedná se již vzhledem k pomíjivosti času o stejnou a pro nás nativní skupinu. Vzdálenost v čase tak může například znamenat zcela jiný pohled na jednotlivé součásti života. V souladu s metodikou etnografie je tedy podle Lévi–Strausse nutno předkládat a shromažďovat informace, které je samozřejmě nutno verifikovat. Tu samou úlohu má i historik, jenž skládá ověřená data, která se však na rozdíl od některých etnologických poznatků vztahují především k vědomým projevům chování.

I z dnešního pohledu se jako zajímavý ukazuje výrok Karla Marxe (1818 - 1883): „Lidé vytvářejí svou vlastní historii, ale nevědí o tom“. Nutno podotknout, že se Lévi-Straussův strukturalismus odlišoval od následných marxistických teorií. Přitom všem byl ale podle nás zjevně materialistou, který ekonomickou stránku považoval za jednu z nejdůležitějších. Výrok samotný je ale do jisté míry signifikantní pro Lévi-Straussův náhled na kauzalitu etnologie a historie.

Určitý rozpor ve vnímání historie pokládá proti sobě Lévi-Strauss ve vymezení takzvaných „horkých“ (v jeho podání myšleno západních) a

---

³⁴ (Boas, 1920 s. 311-322)

„studených“ (přírodních) společnostech.³⁵ Tato diverzifikace pro něj představuje větší důležitost historie pro západní svět, který si předávání historických faktů více osvojil. To ale neznamená, že si „studené“ společnosti neuvědomují rozdíl oproti minulosti a současnosti. I pro ně je vlastní historie důležitým faktorem pro utváření současnosti. „Studené“ společnosti jsou podle francouzského strukturalisty jen více uzavřené a odolnější vůči vlivům z vnějšku.

Dalším faktorem pro studium vzájemného vztahu těchto subdisciplín humanitních věd je role písemných dokumentů. Právě jejich absence znamenala zásadní změnu v postoji etnologů oproti historikům. Předmětem výzkumu u primitivních společností totiž není jen to, co se nám ukazuje v jisté formě vědomého chování, ale především způsoby opačného, tedy nevědomého chování. Toto rozdělení Lévi-Strauss uznává, ale nepovažuje ho za stěžejní, v jeho podání by se vzájemný vztah měl podobat principu spojených nádob.

Co tedy znamenalo zásadní vliv do, do té doby převládajícího francouzské diskurzu? Podle Lévi-Straussova názoru bylo nutné obohatit sběr dat v terénu, nejen zobecněním sebraného materiálu v mezikulturní a historické perspektivě, ale zároveň dospět k dalšímu kroku syntézy, tedy ke globálnímu poznání člověka a jeho myšlení. Díky tomuto obohacení difuze pak můžeme mluvit o již zmíněné sociální a kulturní antropologii.

Do větší hloubky se, se studiem historie můžeme seznámit prostřednictvím jednoho z čelních představitelů školy *Annales*³⁶, jímž byl již zmiňovaný Fernand Braudel. Ten prosazuje tři varianty historie, rozděluje je podle časové úrovně. 1. Krátkodobá změna osobního života, nebo politiky, 2. Konjunkturální, tedy střední doba trvání, v níž probíhá sociální vývoj a za 3. Strukturální, neboli dlouhodobé změny, které

---

³⁵ Toto rozdělení Lévi-Strauss vymezuje v knize *Myšlení přírodních národů* (1966).

ovlivňují především geografické faktory. Strukturalismus Lévi-Strausse podle mnohých vylučoval vývojové hledisko, ale autor například v knize *Myšlení přírodních národů* poukazuje na důležitost při zjištění vývojových souvislostí na všech místech, kde to je možné. Vzájemná spolupráce obou disciplín je tak velmi žádoucí. V tom mu dává za pravdu i Chriss Hahn (1953), který ve svém článku³⁷, i z dnešního pohledu, považuje nutnost zasazení etnografických dat do širšího historického kontextu za povinnost.

Vzhledem k tomu, že byl Lévi-Strauss také velmi zdatný na poli filozofie, připadá nám na tomto místě více než hodnotný nadhled nad celou situací. Sám autor totiž říká, že „svět začal bez člověka a bez něho také skončí.“³⁸

---

³⁶ Historiografická škola, která měla především ve Francii velký vliv na utváření antropologického myšlení dvacátého století, Fernand Braudel byl představitelem její druhé generace

2.1.3 Příbuzenství a sociální organizace

Studium příbuzenství znamenalo pro Lévi-Strausse velmi důležitou součást jeho práce. Bylo to způsobeno hned několika faktory. Jednalo a stále se jedná o jednu z nejzákladnějších složek antropologie, která navíc svou komplexností vyžaduje značnou orientaci. Jsou z ní také odvozovány další aspekty antropologických teorií. Vlastní příbuzenství je pak staré jako lidstvo samo. To samozřejmě vyplývá z faktu biologické reprodukce. Na straně druhé však nesmíme opomíjet kulturní podmíněnost příbuzenských vztahů, ta je často od genealogických vztahů odvozována.

Ve studiu příbuzenství je nutno zmínit hned několik teoretických proudů. Jak už název napovídá, výraznou roli v něm sehrál evolucionismus. Ten z velké části vyzdvihoval poznání vzájemného uspořádání příbuzenství právě v „primitivních“ společnostech. To mělo vést k lepšímu poznání „těch druhých“. Mezi čelní představitele tohoto směru patřil mimo jiné Lewis Henry Morgan (1818 - 1881), který již před Lévi-Straussem naznačoval, že vlastní příbuzenské termíny vytvářejí systémy. To Morgan osvětluje ve své práci *Systems of Consanguinity and Afinity of the Human Family* (1871). Evolucionisté obecně však předpokládali, že na počátku lidstva vlastní rodina neexistovala. Toto období historie, pro Lévi-Strausse „studených“ společností, je tak v Morganově podobě nazváno stádium primitivní promiskuity. Z toho odvozují, že toto období bylo věkem matriarchátu, který podle nich předcházet patriarchátu.

---

³⁷ (Hann, 2007 s. 15-30)

³⁸ (Lévi-Strauss, 1966 s. 289)

K tématu příbuzenství se také vyjadřoval difuzionistický přístup Alfreda Luise Kroebera, ten ve své knize *California kinship systems* (1917) ukazuje zajímavé souvislosti. „Kroeber se snažil ukázat, že příbuzenská terminologie se přímo nevztahuje k soudobým či minulým společenským poměrům, ale je podmíněna „psychologickou“ dispozicí, čímž rozuměl formální dispozice lidského myšlení, které se přímo odrážejí v povaze jazyka. Alfred Louis Kroeber takto anticipoval strukturální teze Clauda Lévi-Strausse (včetně binárních opozic).“³⁹

Většina, již v první polovině dvacátého století, známých klasifikací příbuzenství, se zabývala ústředním pojmem, kterým byl strýc z matčiny strany. Nejinak tomu bylo i v případě Lévi-Strausse. Ona důležitost byla vnímána především díky předchozímu pozůstatku, který odkazoval na matrilineární uspořádání sociální organizace. Podle francouzského strukturalisty tomu tak není. Dalším zásadním pojmem pro výklad příbuzenství byl takzvaný avunkulát. Ten podle Radcliffe-Browna obsahuje na jedné straně autoritu, synovec se ho bojí (jedná se o matrilineární systém) a na druhé straně tohoto výkladu si pak synovec naopak užívá důvěry a do jisté míry manipuluje se strýcem (to v případě systému patrilineárního). Lévi-Strauss tento model oceňuje, ale zároveň poukazuje na neúplnost této struktury. Dodává, že by zmíněná korelace měla být doplněna o další typy vztahů: otec/syn, manželka/manžel, sestra/bratr. K tomu Lévi-Strauss dodává: „*má-li existovat příbuzenská struktura, musí v ní být přítomny tři typy rodinných vztahů, které jsou v lidské společnosti vždy dány, totiž vztah pokrevního příbuzenství, vztah aliance a vztah filiace; jinak řečeno, vztah sourozenectví, vztah manžela a manželky a vztah rodiče a dítěte*“.⁴⁰ Uvedené vztahy jsou tedy obsaženy vždy, ale výše uvedené jednotky se mohou množit.

---

³⁹ (Budil, 1999 s. 182)

⁴⁰ (Lévi-Strauss, 2006 s. 51-52)

Struktura, která se nám ukazuje v jazyce, je jedním z nejvýznamnějších nositelů kultury a koresponduje tedy s jejími znaky. Systém a povaha kultury je promítána právě pomocí příbuzenství. Příbuzenský systém je podmíněn kulturně, ale můžeme ho připodobnit k jazyku. „*Struktura sama spočívá na čtyřech prvcích (bratr, sestra, otec, syn) navzájem spojených dvěma skupinami korelativních opozic, tak, že v každé ze dvou dotyčných generací existuje vždy jeden vztah kladný a jeden záporný.*“⁴¹ Toto vymezení ale nesmíme brát fatálně a univerzálně, vzájemné vztahy vždy nejsou jen „černé“ a „bílé“.

Je evidentní, že se francouzský vědec snaží výklad tak rozmanitých struktur jako jsou sociální organizace co nejvíce zjednodušit. Je ho tedy třeba doplnit: „*systém základních postojů zahrnuje přinejmenším čtyři prvky: postoj vyznačující se náklonností, něhou a spontánností; postoj vyplývající ze vzájemné výměny hodnot a protihodnot; a vedle těchto vztahů dvoustranných i dva vztahy jednostranné, z nichž jeden odpovídá postoji věřitelovu a druhý dlužníkovu. Jinými slovy: vzájemnost (=), reciprocita (±), právo (+) a povinnost (-)*“.⁴² Navíc, stejně jako je věta tvořena několika slovy, můžeme v některých případech hovořit o jakémsi souboru, či svazku vzájemných vztahů a postojů.

Elementární příbuzenskou jednotku podle Lévi-Strausse tvoří manžel, představitel skupiny, který „daroval“ manželku, dítě a sama manželka. Tento příbuzenský systém ale rozhodně nemá stejný význam ve všech kulturách, nejedná se tedy o jazyk univerzální. Důvodem je totiž fakt, že se avunkulát nevyskytuje ve všech systémech. Někdy je ale obsažen i v systémech, které nemůžeme označit za patrilineární ani matrilineární.⁴³ V některých společnostech tak roli ženina bratra přejímá

---

⁴¹ (Lévi-Strauss, 2006 s. 50-51)

⁴² (Lévi- Strauss, 2006 s. 54)

⁴³ (Mead, 1935 s. 176-185)

otec, nebo jeden z méně blízkých příbuzných.⁴⁴ Jako příklad jsou v reakci na kritiku Luca de Heuscha (1927 – 2007) uvedeni Leleové. Úlohu strýce z matčiny strany přebírá bratr matčiny matky.⁴⁵

Ve svých pracích na téma příbuzenských systémů nachází Claude Lévi-Strauss důležitý poznatek o incestním tabu, které se nachází ve všech dosud známých lidských společnostech. Zákon incestu se pojí s pravidlem exogamie, vyžadující svatbu mimo určitou skupinu, nebo kategorii jedinců. Z toho vyplývá i alternativa svatby mezi křížovými bratranci a sestřenicemi. K tomuto rozdělení se také pojí rozdělení do moiet. V některých případech Lévi-Strauss ukazuje na záměrné upravování moiet kvůli možným sňatkům. Další důvody tohoto rozdělení můžeme spatřit v hospodářských, náboženských a dalších aktivitách. Jestliže je toto rozdělení podmíněno některým z těchto důvodů, hovoříme o takzvané dualistické organizaci.

Tento fakt potvrzuje přechod z přírodního do kulturního prostředí. *„Tato základní příbuzenská struktura je důsledkem všeobecně přítomného tabu incestu, protože v lidské společnosti muž musí dostat ženu od jiného muže, který mu dá svou dceru nebo sestru. Proto je přítomnost strýce z matčiny strany v jisté příbuzenské linii daná a tento fakt, který je při pouhém empirickém pozorování neviditelný, funguje jako nezbytný předpoklad, aby struktura vůbec mohla existovat.“*⁴⁶ Toto zavedení incestního zákona znamená zásadní vymezení oproti primátům a vytváří tak určitou regulovanou výměnu oproti nahodilému párování.

Lévi-Strauss se dále, oproti velké rozmanitosti známých příbuzenských systémů, snaží tento systém zredukovat na malý počet základních struktur. Každá z nich pak čítá alespoň jednu ze dvou základních výměn. Omezená výměna je redukována pouze na dvě moiety. Generalizovaná výměna je pak otevřenější a zahrnuje minimálně

---

⁴⁴ (Lévi-Strauss, 2007 s. 84)

⁴⁵ (Lévi-Strauss, 2007 s. 97)

⁴⁶ (Hawkes, 1999 s. 31)

tři moiety. Nutno dodat, že Lévi-Strauss při redukci nezapomíná na lidská specifika, která každý objekt má a uvědomuje si, že je musí při této redukci zachovat. Další část problematiky strukturalismu se u Lévi-Strausse dotýká směny, z ní můžeme také vyvozovat důležité součásti sociální struktury. Ta je dána různou intenzitou, na kterou má vliv společenství samo, a dále pak například četnost interakce. Směna probíhá i přes hranice a konstituje společenství. V tomto prvku kultury Lévi-Strauss navazuje na Marcela Mausse, který v díle *Esej o daru* (1925) čerpá z terénního výzkumu Bronislawa Malinowského (1884 – 1942), uveřejněného v díle *Argonauti západního Pacifiku* (1922), v němž Malinowski ukazuje směnu, která má nejenom ekonomický charakter. Zde Mauss vyzvedl směnu jako nejdůležitější akt tvořící lidskou kulturu. Pojem samotný také ustavuje například svatbu, kde hraje prim právě směna ženy. Malou roli zde podle Lévi-Strausse hraje sexuální touha žen. To se jeví z dnešního pohledu jako problematičké. Díky těmto tezím se na Lévi-Strausse snesla v pozdějších letech velká vlna kritiky, která byla ovlivněna vzrůstajícím vlivem žen ve společnosti. Nutno připomenout, že předmětem studia pro Lévi-Strausse bylo především zkoumání tzv. „primitivních“ společností“. Z tohoto pohledu se tak generové problematice v naší práci nebudeme věnovat.⁴⁷

Samotná výměna je podmíněna jazykem, díky němuž dochází k reciprocitě a během níž je pak po ženách nejčastěji směněno zboží a služby. To znamená, že význam symbolů a pojmů je zapotřebí brát v kontextu fungování myšlení a zároveň specifčnosti historického toku určité kultury. V tomto ohledu reaguje například na Sigmunda Freuda (1856 -1939) a Emila Durkheima (1858 - 1917). Lévi-Strauss kritizuje jejich dosavadní genealogická vysvětlení tabu. Jak již bylo zmíněno, první

---

⁴⁷ Tuto problematiku shrnují ve své práci Lévi-Strauss a směna Daniel Sosna a Jitka Kotalová, materiál je dostupný na home.zcu.cz/~dsosna/english/texts/Sosna-Kotal%20in%20press.pdf

tabu ve společnosti se týkalo incestního zákona.⁴⁸ Nicméně Lévi-Strauss také trvá na tom, že i když kognitivní věda může vysvětlit strukturu, nemůže plně vysvětlit obsah.

Sociální vztahy jsou podle Lévi-Strausse součástí společnosti, které vytvářejí vlastní sociální strukturu. Ta má určitou povahu systému. Je více než jasné, že tento model nebude vždy stejný a bude podmíněn několika faktory. Jak se tedy antropolog dokáže dostat k faktům a vytvořit ony modely? Lévi-Strauss navrhuje tento postup: Jako důležitá se jeví především možnost a schopnost pozorování. V této části je samozřejmě stěžejní zaměřit se na komplexnost sebraných dat a dále pak na odbourání předsudků, které, ať se nám to líbí nebo ne, většinou máme. *„Prvním úkolem je tedy zjistit, jaká fakta to jsou.“*⁴⁹

Následně doporučuje sestavovat takové modely, které splňují tyto předpoklady: Budou jednoduché a zároveň budou používat pouze zkoumaná fakta. Tato fakta pak musí být zohledněna vždy všechna, protože neúplnost může velmi fatálně ovlivnit výsledek. Strukturu zkoumaného modelu pak Lévi-Strauss nachází dvěma postupy. Může být vytvořena na základě pozorování nebo i experimentování. Postup experimentování, se v některých výzkumech může jevit jako zdlouhavější, navíc se můžeme dostat k faktu, že nalezená struktura je velmi složitá a prvků, které ji tvoří je málo. Hledání nejvýhodnějšího modelu odpovídajícího dané sociokulturní realitě tak nikdy není jednoduché.

Jak už zmiňujeme v kapitole vzájemného vztahu etnologie a historie, zásadní změnou, oproti metodě historikově, je práce s takzvaným nevědomím. Z tohoto pohledu se jako velmi důležitý ukazuje pohled díky nativní metodě.

---

⁴⁸ Incestní tabu nacházíme napříč kulturami, její problematice v sociologickém prostředí se věnuje Antony Giddens (Giddens, 1999, s. 174-175)

⁴⁹ (Lévi-Strauss, 2006 s. 242)

Kritiku Lévi-Straussově výkladu příbuzenství vyložil Edmund Ronald Leach, (1910 - 1989). Jeho práce jde sice částečně ve šlépějích francouzského vědce, ale je podstatně více empiricky orientovaná. Sám Leach byl poměrně kritický i k dalším antropologům. Ačkoli příležitostně používal Lévi-Strausovu strukturalistickou metodu k popisu netradičních rysů sociální organizace, obecně se od ní vzdaloval. Zdálo se mu, že strukturalismus, tak jak ho vnímal Claude Lévi-Strauss, nereflektuje lidské emoce.⁵⁰ Na straně druhé představil britské, později nejen akademické, obci dílo francouzského strukturalismu v době, kdy kulminovala jeho největší sláva.

2.1.4 Mýtus

Dalším předmětem struktury je podle Lévi-Strausse mýtus. O mýtech se často říkávalo, že to jsou výtvořky, které se obracejí proti skutečnosti. Lévi-Strauss jejich základní přínos spatřuje v tom, že uchovávají v reziduální podobě určité způsoby pozorování a uvažování. Mýtické myšlení pak připodobňuje k určitému „intelektuálnímu kutilství“. To vysvětluje vztahy zapříčiněné omezenými možnostmi.⁵¹ Podle francouzského strukturalisty není mýtus nikdy úplně vyčerpán, jelikož se objevují neustále jeho nové varianty, díky tomu buď roste, nebo je mrtvý. *„Chceme-li pochopit, co je mýtus, máme tedy na vybranou jen mezi plytkostí a sofismatem? Někteří tvrdí, že každá společnost ve svých mýtech vyjadřuje určité základní city jako lásku, nenávist nebo pomstychtivost, jež sdílí celé lidstvo. Podle jiných mýty představují jakési pokusy o vysvětlení obtížně pochopitelných jevů.“*⁵² Dále vysvětluje, jaké mýty se ve společnostech vyskytují. Rekapituluje jejich multioborový

⁵⁰ (Turner, 2004 s. 49 - 50)

⁵¹ Myšlení přírodních národů (Lévi-Strauss, 1996 s. 32-33)

⁵² (Lévi-Strauss, 2006, s. 183-186)

přesah a shrnuje: „1. Jestliže mýty mají smysl, pak tento smysl nemůže být dán izolovanými prvky, z nichž mýty sestávají, nýbrž kombinací zmíněných prvků. 2. Mýtus náleží do řádu řeči, je její nedílnou součástí; přesto se však jazyk používaný v mýtu vyznačuje specifickými vlastnostmi. 3. Tyto vlastnosti můžeme hledat pouze nad obvyklou úrovní jazykového výrazu; jinými slovy, jsou složitější nežli vlastnosti, s nimiž se setkáváme v jazykovém výrazu libovolného typu.“⁵³ Z toho tedy vyplývá, že mýtus sebe sama napodobuje jako objekt, který zároveň zapadá do struktury, aniž by se zabýval, jak si to mnozí myslí, nějakým druhem reality. Z jazykovědy již známe termín foném, při studiu mýtů užívá strukturalismus Lévi-Strausse termín „mytém“. Můžeme jej připodobnit k „atomu“ mýtu. Tyto atomy pak v binární opozici zasadíme do struktury. Tento postup francouzského vědce zaměřoval zvláštní pozornost indiánským mýtům. Jejich studie byla nejčastějším předmětem jeho následné vědecké práce od roku 1960. Mýty ve své vlastní imaginaci pak Lévi-Strauss představil čtenářům ve čtyřech knihách, které souborně nazval *Mythologica*. První díl *Syrové a vařené* (1964), druhý *Od medu k popelu* (1967), třetí *Původ stolničení* (1968) a závěrečný, čtvrtý, *Nahý člověk* (1971).

Analýzu mýtů, kterou se Lévi-Strauss snaží vykládat, je vlastně i víra v účinnost magie, díky níž „přírodní“ národy vkládají víru v uspořádanost světa. V knize *Od medu k popelu* se, stejně jako v předešlém díle *Mythology*, zaměřuje autor především na binární opozice jednotlivých mýtů a zároveň jejich opodstatnění⁵⁴. Využívá zde terénní zkušenosti a do velké míry také poznatky ze zoologie a botaniky. Podle Lévi-Strausse med ruší komunikaci mezi člověkem a nadpřirozenem, a tudíž rozvrací kulturu. To však napravuje tabákový kouř, který podle mýtů komunikaci vytváří.

---

⁵³ Tamtéž

⁵⁴ *Od medu k popelu* (Lévi-Strauss, 2006 s. 143-196)

Pro Lévi-Strausse znamenají indiánské mýty stav vzájemné závislosti živých věcí. Mýtus o původu divokých prasat se tak v opozici zrcadlí s manželstvím. Pravidla dalších mýtů se pak týkají například vaření. Toto téma s použitím logiky tříd autor rozpracovává v *Původu stolničení*. Do protikladu přírody a kultury uvádí přípravu jídla pečením a vařením. K tomu uvádí názorný příklad: „*Reálně, protože vaření vyžaduje použití nádob, které samy jsou kulturními předměty, i symbolicky, neboť kultura působí prostředkování mezi člověkem a světem a také vaření ve vodě působí prostředkování, a to vodou, mezi potravou, již člověk pojme do sebe, a dalším prvkem fyzického světa: ohněm.*“⁵⁵ Na podporu tohoto tvrzení můžeme dodat, že i z pohledu historie lidé dříve pekli, než vařili, navíc se nám zde ukazuje model, kde protiklady v globálním systému zapadají do narativní struktury mýtu. Lidské myšlení se samozřejmě řídí strukturováním kapacity lidského mozku, ale vysvětlit to, je, i v dnešní době moderní medicíny, více než těžké. V tomto světle mýty zaznamenávají skutečnou historii hlavního filozofického úsilí lidstva. Lévi-Strauss se pokoušel ukázat toto úsilí a tak trochu do něj i vstoupit. Sám sebe viděl jako účastníka indiánských dialogů, analyzoval situaci a antropologii viděl jako kognitivní vědu. Mýty se snažil poznat díky hlubokému estetickému citění. Pro Lévi-Strausse je mytologie dána formou příběhu, ten vyčleňuje události spojené začátkem a koncem. Vzájemně je provázaná činy a vztahy, které uspořádá a do jisté míry popisuje svět. Na základě kódů a binárních opozic, jako jsou například muž/žena, je utvářeno mýtické myšlení. Tyto binární opozice jsou v díle francouzského vědce terčem časté kritiky. Do jejich koncipování se totiž zapojuje značná míra subjektivity. Jestliže analyzujeme například slovo půda, bude pro začínajícího antropologa velice těžké zvolit patřičný protipól. Proto se velmi jednoduše můžeme dostat na scestí. Vágnost tohoto postupu připouští i Lévi-Strauss. „*Z tohoto důvodu se budeme*

---

⁵⁵ (Lévi-Strauss, 2007 s. 416)

*muset vzdát strukturální analýzy mýtů společnosti, u níž nemáme k dispozici etnografický kontext na mýtech nezávislý.*⁵⁶

Vzhledem k tomu, jak se mýty odrážejí ve vztazích živých věcí, by bylo zapotřebí pochopit přirozený vývoj všech druhů. Lévi-Strauss shrnuje mýty následujícím způsobem: Jestliže vůbec mají smysl, musí se jednat o kombinaci neizolovaných prvků. Mýty musí být zároveň ukotveny do řádu řeči, i tak se však nevyhneme některým specifickým vlastnostem. Tyto vlastnosti je pak nutné hledat nad obvyklou úrovní jazykového výrazu. Lévi-Strauss k těmto charakteristikám dodává, že vlastností mýtu musí být také zásadní skutečnost, že mýtus zůstává mýtem.

2.1.5 Magie a Totemismus

Historie, přes kterou bylo na magii nahlíženo, odrážela do jisté míry předsudky tradice evolucionismu. Na různé rituály, a pro mnohé zcela iracionální praktiky, se koukala skrze prsty moderní vědy. Magie a mýty byly brány jako něco archaického. Jednalo se vlastně o určitou předchozí fázi, na kterou navazovalo racionálně. Je více než zajímavé, že se ani dnešní společnost nemusí zdát jako vědecky a konstruktivně uvažující. Pro příklady by nebylo třeba chodit příliš daleko. Vraťme se ale k podobě magie, jak ji vysvětluje Lévi-Strauss.

Magické myšlení, jež je převládajícím typem myšlení u přírodních národů, je podle Lévi-Strausse jakási gigantická variace na téma kauzálního principu.⁵⁷ Pro Lévi-Strausse naopak toto myšlení „přírodních“ národů, jak je přeložen i název jeho stejnojmenné práce, není myšlením divochů, ani primitivního nebo archaického lidstva, ale je myšlením v

---

⁵⁶ (Lévi-Strauss, 1995 s. 218)

⁵⁷ Myšlení přírodních národů (Lévi-Strauss, 1996 s. 27)

„divokém stavu“, které je odlišné od „kultivovaného“ nebo „domestikovaného“ myšlení. Rozdíly mezi těmito dvěma odlišnými způsoby „vědeckého myšlení“ nespočívají toliko ve formě, ale spíše v obsahu, který uvažování užívá a zpracovává. Ono „divoké“ myšlení pojímá realitu ze smyslové úrovně. Používá určité aspekty smyslové skutečnosti, aby je vysvětlila. Lévi-Strauss je také někdy nazývá „logikou smyslového“, či „vědou konkrétního“.

Jako binární opozici v tomto okruhu můžeme zvolit roli šamana a lékaře tak, jak ho známe z našeho každodenního života. Aby byl náš výklad přesnější, bude se jednat o porovnání šamanismu a psychoanalýzy. Lévi-Strauss v tomto případě využívá následující srovnání: *„V tomto ohledu šamanovo léčení zaujímá místo kdesi uprostřed mezi naší medicínou somatickou a terapiemi psychologickými, jako je psychoanalýza. Jeho originalita pramení z toho, že na poruchu organickou aplikuje metodu velmi blízkou terapiím psychologickým.“*⁵⁸

Práce šamanů je oproti psychoanalytikům samozřejmě jiná. Lévi-Strauss vidí zásadní rozdíl především v promluvách jednotlivých aktérů. Jestliže chce psychoanalytik připravit adreakci, pozorně naslouchá, zatímco šaman zvolí opačnou strategii. Interpretuje stav druhé strany a snaží se, aby tento pocit zcela prostoupil tělem nemocného. Když tedy šaman léčí nemocného, pokouší se podle Lévi-Strausse o co nejméně pravděpodobnější a zároveň nejoriginálnější postoj. Po ukončení tohoto „výkonu“ se dostává do stejného stavu, jako vyvolává psychoanalytik. I u něj dochází k abreakci. Tou se v psychoanalýze myslí rozhodný okamžik, kdy nemocný znovu intenzivně prožívá počáteční, většinou ne zcela příjemnou situaci. Ona situace ve většině případů způsobuje zdroj nemoci, může se jednat o nepříjemný okamžik, díky kterému se pak nemocný léčí. Smyslem abreakce je tedy vyvolat tento pocit s cílem zbavit se dané poruchy. V tomto případě se podle Lévi-Strausse stírá rozdíl, mezi šamanem a psychoanalytikem. Nejzákladnější rozdíl mezi magií a

vědou tedy spočívá v tom, že jedna postuluje determinismus úhrnný a úplný, kdežto druhá rozlišuje různé roviny, z nichž pouze některé připouštějí určité formy determinismu, přičemž ty jsou v jiných rovinách neplatné.⁵⁹

Lévi-Strauss tak v mnohém zpochybnil předpoklady o neschopnosti abstraktního myšlení, které předpokládal Herbert Spencer (1820 - 1903) a je sdíleno i některými ekonomy.

Jednou z propriet, která je při magii využívána, jsou i masky. Ty můžeme dělit podle několika klasifikací. Ve vztahu k výzkumu magie využívají šamani takzvané obřadní masky, které mohou mít funkci iniciační. Dále pak lovecké, které mohou předehrávat akt lovu a nesmíme zapomenout též na masky válečné. Důležitým rysem, který označuje masky je i jejich barva, tvar a symbolické asociace. Lévi-Strauss se jimi podrobně zabýval ve své knize *Cesta masek* (1972). Geografickou oblastí, na kterou se především zaměřil, byla Severní Amerika. V knize pak také poukazuje na vzájemnou transformaci a propojenost.⁶⁰

V tomto světle je z pohledu Lévi-Strausse na totemismus a magii důležitý také postoj Sigmunda Freuda, který ve své knize *Totem a tabu* (1913) propojoval mýty se zákazy zabíjení totemického zvířete.

Lévi-Strauss zpětně připodobňuje totemismus k hysterii. Podle něj se jednalo o módu, která se zrodila na konci 19. století. *„Porovnání s totemismem ukazuje vztah jiného stupně mezi vědeckými teoriemi a stavem civilizace, ve které hraje mysl vědců stejnou, nebo i větší úlohu jako mysl zkoumaných lidí; jakoby vědci chtěli pod pláštěm vědecké objektivitě udělat ze zkoumaných lidí – ať už jde o duševně nemocné, nebo o údajné „primitivy“ – více odlišné, než jsou.“*⁶¹ Jeho dílo *Totemismus dnes* (1962) upozorňuje především na to, že totemismus

---

⁵⁸ (Lévi-Strauss, 2006, s. 175)

⁵⁹ Tamtéž

⁶⁰ V knize *Cesta masek* se Lévi-Strauss zaměřuje především na tři typy masek, které patří skupinám Dzonokwa, Swaihwé a Xwéxwé

pokrývá pouze ty případy, kde je možné propojit vztahy mezi dvěma soubory. Jedná se především o vztah kultury, v našem případě může obsahovat například skupiny a osoby a naproti tomu příroda zahrnuje jednotlivé kategorie a individua.

Jako metodiku užívá Lévi-Strauss postup, ve kterém nejdříve vyčerpá všechny možné kombinace dané skupiny prvků, a to bez ohledu na to, jestli jsou, či nejsou teoreticky možné. Poté: „1. *Definujeme studovaný jev jako vztah mezi dvěma, nebo více skutečnými, či virtuálními prvky*; 2. *Vytvoříme tabulky možných permutací mezi těmito prvky*; 3. *Pokládáme tuto tabulku za všeobecný objekt analýzy, která pouze na této úrovni může poskytnout nevyhnutelné spojení, a na začátku zkoumaný empirický jev je pouze jednou z možných kombinací, kam je úplný systém zapotřebí nejdříve vložit.*“⁶²

Z analýz, které Lévi-Strauss používá, lze vyvodit závěr, že při jednoduchých transformacích je možné, mnohými označovaný „jazyk primitivnosti“, jak se také totemismu říkalo, formalizovat do „neprimitivních“ jazyků například kastovního systému.⁶³

---

⁶¹ (Lévi-Strauss, 1998 s. 5)

⁶² (Lévi-Strauss, 1998 s.21)

2.1.6 Umění

I v této oblasti využívá Lévi-Strauss strukturalistické přístupy. Jednotlivé mýty uchopuje do sdružené sítě a vysvětluje podobu vzájemných vztahů. Fungování celku tak nadřazuje významu jednotek. Hudbu vnímá jako prostředek mezi lidským jazykem a výkladem mýtu. Jedná se tak o určitý specifický jazyk, který rezonuje díky své vlastnosti spojování jednotlivých entit. Hudební partitura tedy zastupuje strukturu.

Tu si můžeme představit i při sledování pohádky, která často začíná určitou melodií a končí zvoněním. V tomto případě se tedy jedná o binární opozice. Důležitou součástí hudby je také zprostředkování emocionálního charakteru. To plní na jedné straně funkci estetickou, na straně druhé se jedná i o určitou transformaci logiky věci.

---

⁶³ Myšlení přírodních národů (Lévi-Strauss, 1996 s. 162)

Ve své knize *Syrové a vařené* připodobňuje Lévi-Strauss paralelu vnímání mytologického příběhu k hudební partituře. Apeluje nejen na horizontální čtení not, ale zároveň i na vnímání ve směru vertikálním. Tento postup mu pak dodává určitou strukturu, jenž naplňuje příběh. K tomu udává praktické příklady variace sonáty. Lévi-Strauss analyzoval i konkrétní díla autorů, kteří od dob renesance charakterizují „západní“ kulturu. Zaměřil se především na díla *Árie pustošitele hnízd*, *Fuga pěti smyslů*, *Kantáta vačice* a *Sonáta dobrých způsobů*, odkazuje zde na díla Richarda Wagnera (1813 - 1883), kterého dokonce připodobňuje jako otce „strukturální analýzy mýtu.“⁶⁴

Na toto téma se vyjadřuje také teorie *archetypů*, která nahlíží na hudbu. Carl Gustav Jung (1875 - 1961) zastává názor, že „*Archetypy jsou typické formy chování.*“⁶⁵ Tento formálně podmíněný obraz je „*jakási a priori daná možnost představy*“⁶⁶. Podle Lévi-Strausse však není archetyp vždy univerzálním východiskem.

„Západní“ svět je pro Lévi-Strausse charakteristický „domestikovaným“ způsobem myšlení. Pouze umění v tomto ohledu působí trochu jako tabula rasa, zachovává totiž stále prostor k „divokému“ umění.

Lévi-Strauss se v této oblasti snaží dokázat, že hudba, stejně jako mýtus, dokáže do velké míry překonat „zub času“, jelikož je sdílána. A proto dochází k určité paralele, která mýtus i hudbu postihuje. Vzhledem k tomu, že se i v tomto ohledu snaží ukázat jistou strukturu, označuje posluchače za „označovaného“. To se z našeho pohledu jeví jako možné, na straně druhé je třeba zahrát na strunu pochybnosti, jelikož hudba sama dokáže vyvolat celou řadu interpretací, ve kterých si adresát může partituru vyložit po svém. Toto zjištění je ale pro Lévi-Strausse spíše plusem, jeho orientace směrem k lidské diverzitě je z průběhu jeho života více než zřejmá. Zde by bylo dobré poznamenat některé charakteristiky

⁶⁴ *Syrové a vařené* (Lévi-Strauss, 2006 s. 28)

⁶⁵ (Jung, 1997 s. 87)

hudby. Pokud jde například o hudbu klasickou, může se nám vybavít funkce sociální, intelektuální, estetická nebo emoční, ta by byla pro přirovnání k mýtu zjevně nejtrefnější.

Ve své obhajobě na téma vzájemného vztahu mýtu a hudby Lévi-Strauss tvrdí, že: *„zatím co v jazyce máme tři velmi zřetelné roviny – fonémy se pojí a vytvářejí slova, slova se sdružují a vytvářejí věty – v hudbě máme při tónech z logického hlediska cosi jako fonémy, ale rovina slova nám chybí a přecházíme rovnou k větě. Mytologii tak můžeme přirovnat k hudbě stejně jako k jazyku“.*⁶⁷ S tímto názorem ale můžeme velmi polemizovat. Jestliže si totiž vybavíme úvodní tóny Beethovenovy 5. Symfonie s názvem Osudová, krátký motiv snadno přirovnáme ke slovu. Motiv může představovat slovo a z motivu se skládá téma, které znázorňuje větu.

Další důležitou charakteristikou, která relativizuje pohled na umění, je dle Lévi-Strausse především „západní“ vytváření žebříčků s hierarchickým vývojem, kde starší fáze je nutně horší, než ta pozdější. Lévi-Strauss se toto porovnání snaží přirovnat k vývoji architektury: *„filozofické studium bylo možno přirovnávat k studiu dějin umění, při němž by gotika platila nutně za dokonalejší než umění románské a v gotice samé flamboyantní styl (pozdně gotický styl s tendencí k přehnané zdobnosti) za nadřazený stylu raně gotickému, ale při němž by si nikdo nepoložil otázku, co je krásné a co není.“*⁶⁸ Tím do značné míry oslavuje takzvané „primitivní umění“.⁶⁹ Podle mého názoru tento fakt právě u tohoto fenoménu neplatí. I z aktuálního pohledu na dnešní umění můžeme tvrdit, že moderní umělecká díla jsou naopak terčem značné kritiky.

---

⁶⁶ (Jung, 1994 s. 311)

⁶⁷ (Lévi-Strauss, 1993 s. 54)

⁶⁸ (Lévi-Strauss, 1966 s. 35)

⁶⁹ Sám Lévi-Strauss tento termín nerad používá, my ho uvádíme vzhledem k návaznosti na ostatní autory. Louise Althussera můžeme vzhledem k jeho názorům označit spíše za marxistického filozofa.

„Primitivní“ umění se v 19. století považovalo za důležité především pro svou dokumentární hodnotu, pro Lévi-Strausse však byla důležitá i z jiného a to estetického důvodu. Na rozdíl od umění „západního“, se příliš nesnaží zpodobňovat věci jako takové, nebo je snad dokonale zachytit. O toto dokonalé zachycení se uchází fotografie, která dokáže zobrazit daný moment v čase. Obecně se v případě umění můžeme bavit především o snaze zachytit určitý obraz, který je ve formě imaginace předestřen. Zkoumat můžeme samotné estetické dílo, které se nám jeví také jako záměr. Jelikož vyrůstal v umělecké Paříži, měl k umění kladný vztah již odmala. Jeho otec byl malíř. Signifikantní pro jakékoliv umění je snaha předkládat důkazy o kultuře, ve které se nachází a kterou zobrazuje. Není tedy tak zásadní, jaké znaky se v samotném díle vyskytují. Z pohledu strukturalismu jde tedy u „primitivního“ umění o označení, to se nápadně podobá jazyku. Vzájemné vztahy jsou v něm tedy velmi důležité a tak mezi sebou vytvářejí barevnou kompozici.

3 ZÁVĚR

I díky vlivu francouzského strukturalismu se nejen ve Spojených státech vyvíjí nová paradigmatata antropologie. Ty můžeme souhrnně nazvat nová etnografie. Ta zahrnuje dva hlavní obory, do kterých patří interpretativní a kognitivní antropologie. Strukturalismus měl také nemalý vliv na antropologii symbolickou. Dalo by se říci, že nová etnografie se snaží kulturu studovat zejména pomocí terénního výzkumu. Nejen autorova neznalost jazyka původních obyvatel Jižní Ameriky, ale také další deficity, jako autorovo povzdechnutí o tom, že domorodá společnost Mundé byla nedotčená až příliš, významně determinovali jeho etnografický výzkum.⁷⁰ Tento fakt si autor uvědomil a celým svým dílem poukázal na důležitost jazyka. Příklady dialektického myšlení, které jsme v jednotlivých kapitolách uvedli, ukazují na zásadní rozdíl oproti

⁷⁰ Autor kromě jiných nepříjemností o její existenci nevěděl. (Lévi-Strauss, 1966 s. 233)

historické, nebo „srovnávací“ antropologii. Život a dílo francouzského vědce přirovnáme v duchu jeho učení k větě, kterou tvořilo několik slov. Jejich vzájemný vztah ukázal hodnoty, které strukturalismus i sám autor přinesli. Lévi-Strausse můžeme vzhledem k jeho působení nazvat spíše kabinetním badatelem. Strukturální antropologie oproti předchozím paradigmatům, poukázala na důležitost aspektu lidského nevědomí. Multioborovým přesahem naznačil Claude Lévi-Strauss cestu nejen odborné veřejnosti, ale i lidstvu jako celku. Svou otevřenou myslí dokázal pružně reagovat na kritiku svých prací. Musel také reagovat na Sartrovu dialektiku, vůči které se silně vymezil. Svoje znepokojení vyjádřil také nad „pokračováním“ strukturalismu v podání Louise Althussera (1918 - 1990):

„Všichni tvrdí, že v Althusserovi je strukturalismus. Osobně nemohu říci, že bych ho tam našel. Měl svůj způsob čtení Kapitálu, který se v některých bodech lišil od toho, jak se četl dříve... Když Levi-Strauss přečetl mou polemiku, děkoval mi slovy – Ted' jsem pochopil, že jsem udělal dobře, když jsem Althussera nečetl. Příbuznost mezi strukturalismem Lévi-Strausse a Althusserem existovala jen v představách Pařížanů.“⁷¹

Jeden z největších principů zájmu byla pro Lévi-Strausse kulturní diverzita. Tu tvoří hlavně jazyk. Překlad jeho děl dával větší prostor k rozdílnosti. Tu autor sám miloval. Z dnešního pohledu na věc se dá také polemizovat s jiným názorem na genderovou problematiku, která za posledních třicet let zaznamenala velký rozvoj. Díky obsáhlosti díla Clauda Lévi-Strausse nemůže tento materiál, vzhledem ke své kapacitě, do hloubky postihnout veškeré kritiky, stejně tak jako detailně zkoumat všechny podklady k daným problematikám. Tuto práci by pak bylo dobré rozvíjet dále, vyčlenit z ní jednotlivé fenomény a objekty, kterými se tato práce zabývá. Pro objevení nových souvislostí a skutečností je značnou výhodou možnost zkoumat Lévi-Straussovo dílo v jeho rodné řeči. Překlad může být podle našeho názoru, zvláště u tohoto autora, subjektivním odrazem vnímání

---

⁷¹ (Aron, 2003 s. 250–251)

popisované problematiky. Na tento faktor narazil i francouzský strukturalista.

Strukturalismus je z našeho pohledu metoda, která dává odpověď na široké spektrum otázek, bylo by tedy velkou chybou na tento antropologický směr zapomenout. V opozici proti tomuto tvrzení však nemůžeme tvrdit, že strukturální antropologie je vědou univerzálně platnou. Vzhledem ke své obsáhlosti je tento termín spjat v ryzí formě pouze se jménem francouzského vědce. Závěrem naší práce bych se ale rád ztotožnil s jedním z mnoha výroků. „*Lévi-Strauss sice není první ani jediný, kdo zdůrazňuje strukturální povahu společenských jevů, jeho originalita však spočívá v tom, že ji bere vážně a důsledně z ní vyvozuje veškeré důsledky.*”⁷²

---

⁷² Jean Pouillon rozebírá přínos Lévi-Strausse pro Strukturální antropologii (Pouillon, 1956 s. 158).

4 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

ARON, Raymond. *Angažovaný pozorovatel*. Praha: Mlada fronta, 2003. ISBN 80-204-1078-3.

BOAS, Franz. *The Methods of Ethnology*, American Anthropologist, New Series, 1920. Vol. 22, No. 4.

BUDIL, Ivo. T. *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*. 3. vyd. Praha: Triton, 1999. ISBN 80-7254-001-7.

ČERNÝ, Jiří. *Dějiny lingvistiky*. Olomouc: Votobia, 1996. ISBN 80-85885-96-4.

ČERMÁK, Petr. POETA, Claudio. ČERMÁK, Jan. *Pražský lingvistický kroužek v dokumentech*. Praha: Academia, 2012. ISBN 80-200-2097-0.

DE SAUSSURE, Ferdinand. *Kurs obecné lingvistiky*, Praha: Academia, 1996. 52-54 s.

GEERTZ, Clifford. *Interpretace kultur*. Praha: SLON, 2000. 394 s. ISBN 80-85850-89-3.

GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. 174-175 s. ISBN 80-7203-124-4.

HANN, Chris. „Rozmanité časové rámce antropologie a její budoucnost ve střední a východní Evropě.“ Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 2007. 43. (1) 15–30 s.

CHVATÍK, Květoslav. *Strukturální estetika*. Praha: Victoria, 1994 Publishing a. s. 7 s. ISBN 80-85865-03-3.

JUNG, Carl. G. *Archetypy a nevědomí*. Výbor z díla, II. 1. vyd. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1997. ISBN 80-85880-16-4.

JUNG, Carl. G. *Duše moderního člověka*. Brno: Atlantis, 1994. 311 s. ISBN 80-7108-087-X.

KROEBER, Alfred L. *Anthropology: race, language, culture, psychology, pre-history*. New York: Harcourt, 1948. Brace and Company. 325 s.

LEACH, Edmund R. *Claude Lévi-Strauss*. Chicago: University of Chicago Press. 1989. 15 – 125 s. ISBN-10: 0226469689.

LÉVI-STRAUSSE, Claude. *Cesta masek*, Liberec – Praha: Dauphin, 1996. 199 s. ISBN 80-86019-22-5.

LÉVI-STRAUSSE, Claude. *Mythologica 1. Syrové a vařené*. 1. vyd. Praha: Argo, 2006. ISBN 80-7203-644-0.

LÉVI-STRAUSSE, Claude. *Mythologica 2. Od medu k popelu*. 1. vyd. Praha: Argo, 2006. ISBN 80-7203-737-4.

LÉVI-STRAUSSE, Claude. *Mythologica 3. Původ stolničení*. 1. vyd. Praha: Argo, 2007. ISBN 80-7203-907-4.

LÉVI-STRAUSSE, Claude. *Myšlení přírodních národů*. 2. vyd. Liberec: Dauphin, 1996. 365 s. ISBN 80-901842-9-4.

LÉVI-STRAUSSE, Claude. *Mýtus a význam*. Bratislava: Archa, 1993. ISBN 80-7115-052-5.

LÉVI-STRAUSS, Claude. *Strukturální antropologie*. Praha: Argo, 2006. ISBN: 80-7203-713-7.

LÉVI-STRAUSS, Claude. *Strukturální antropologie - dvě*. Praha: Argo, 2007. ISBN: 80-7203-805-3.

LÉVI-STRAUSSE, Claude. *Příběh rysa*. Praha: Český spisovatel, 1995. 218 s. ISBN 80-202-0582-9.

LÉVI-STRAUSSE, Claude. *Rasa a dějiny*. Brno: Atlantis, 1999. ISBN 80-7108-138-8.

LÉVI-STRAUSSE, Claude. *Smutné tropy*, Praha: Odeon, 1966.

LÉVI-STRAUSSE, Claude. *Totemismus*, Bratislava: Chronos, 1998. ISBN 80-967138-2-5.

MEAD, Margaret. *Sex and Temperament in Three Primitive Societies*, New York: William Morrow and Company, 1935.

POUILLON, Jean. *L'œuvre de Claude Levi-Strauss*, Les Temps modernes, 1956 12. Ročník, č. 126, 158 s.

SOUKUP, Václav. *Dějiny antropologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. 667 s. ISBN 80-246-0337-3.

TURNER, Victor. *Průběh rituálu*. Brno: Computer Press, 2004. ISBN 97-8807-226-900-6.

5 RESUMÉ

Claude Lévi-Strauss (1908 - 2009) byl jedním z nejslavnějších francouzských vědců dvacátého století. Základem jeho strukturální antropologie byla moderní lingvistika. Pro vývoj strukturální antropologie byla velmi důležitá fonologie a sémiotika. Práce Clauda Lévi-Strausse je charakteristická tím, že kulturu chápe jako systém určitých binárních opozic, který vytváří strukturu. Ta je často na úrovni nevědomí. Ve své práci se dotýká celé řady témat, a to především příbuzenstvím, které je úzce spjato se sociální organizací. Sociální vztahy jsou proto založeny na vzájemné směně, která má svá vlastní pravidla. Vlastní přechod od přírody ke kultuře je podle něj incestním tabu. Pro Lévi-Strausse není základním stavebním kamenem příbuzenství pouze rodina, ale spojení mezi rodinami, což vede k tvorbě sociálních struktur, odrážejících se v strukturalistickém argumentu, že pozice jednotlivce ve struktuře je mnohem významnější, než sám jednatel. Celek je podle něj více než jednotlivý součet prvků.

Jednotlivá témata propojuje přesah vlastního díla, ve kterém Lévi-Strauss kriticky reflektuje vztah etnologie a historie. V tomto ohledu naráží na nutnost vzájemné spolupráce. Velká část díla francouzského vědce se týká výkladu mýtu. Tato práce se této problematice nevěnuje zcela detailně, rozebírá však úlohu umění, ke kterému má výklad mýtu blízko. Vlastnost imaginace a práce s myslí, již Lévi-Strauss velmi dobře zvládá, je také zmíněna u tématu magie.

Tato práce snad ukazuje na skutečnost, že strukturální antropologie může stále přinášet inspiraci nejen do humanitních věd.

4 SUMMARY

The name of the theses "Claude Lévi-Strauss and the Making of Structural Anthropology" suggests its scope- the origins and the leading representative of the scientific discipline. It is aimed on the "golden era" of the Structural Anthropology, the sixties of 20th century. The introduction is dedicated to the explanation of the terms or concepts of "structuralism" and "structure" and it also demonstrates the linkage to other closely related scientific disciplines.

Claude Levi-Strauss (1908-2009) was one of the most famous French scientists of the twentieth century. The bases of his structural anthropology were the modern linguistics and also the semiotics and phonology. Claude Levi-Strauss work is built on the concept of culture which is understood as a system of certain binary oppositions creating the structure. The structure is often on the unconscious level. There are covered many topics in Levi-Strauss' work- particularly the kinship which is closely linked to the social organizations. Levi-Strauss understands social relations as mutual exchange based with its own rules. The transition from nature to culture is explained through the incest taboo. Not only the family is the cornerstone of the kinship, he says, but also the alliances between families which lead to the development of social structures. The position of an individual within the social structure is perceived as much more important than the individual that is the structuralism argument. Levi-Strauss covers and connects various topics in his work. Large part of it is related to the interpretation of the myth, need of mutual cooperation, critical reflection of ethnology and history and also to imagination, magic and work with mind. Those topics are not covered in detail in this paper however the role of art (which is related to interpretation of the myth) is being examined together with the mind techniques and imagination.

The intention of these theses is to point out the structural anthropology can inspire the arts & humanities.